

Μνήμων

Τόμ. 35, Αρ. 35 (2016)

Μνήμων

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΜΕΛΕΤΗΣ ΝΕΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

ΜΝΗΜΩΝ

ΜΕΛΕΤΕΣ

ΚΑΛΙΟΠΗ ΠΑΓΑΗ, Φλωρεντία: από τις ολιγαρχικές οικογένειες στους «Τραπεζίτες του Θεού» ▫ ΑΓΓΑΛΙΑ ΚΑΣΔΑΓΑΗ, Λόγος περί νοταριακών και μια ανάγνωση διαθηκών του 16ου αιώνα από την Κρήτη ▫ ΑΝΤ. ΧΑΤΖΗΚΥΡΙΑΚΟΥ, Νησιωτικότητα και τοπική εξουσία στην οθωμανική Κύπρο ▫ Χρ. ΛΟΥΚΟΣ, Νέα στοιχεία για την ελληνική τυπογραφία της περιόδου 1828-1832 ▫ ΕΙΣΕΛΒΕΤ ΤΣΑΚΑΝΙΚΑ, Η ανάζητηση της εθνικής ταυτότητας στον Τύπο και τη λογοτεχνία της οθωμανικής περιόδου ▫ Δ. ΜΑΛΕΣΗΣ, Ο «εθνικός λόγος» τη δεκαετία του 1870 στην εφημερίδα *Εύβοια* του Γ. Φιλάρτου ▫ Μ. ΜΑΘΙΟΥΔΑΚΗ, Χειρόγραφα του Ι. Ουάμπου στο Αναγνωστήριο της Αγιάσου ▫ ΧΡΥΣΑ ΜΑΡΙΝΟΥ, Τα έργα *The Tunnel* και *Deadlock* της Ντ. Μ. Ρίτσαρντσον ως άλλο αργείο ▫ ΕΥΓΕΝΙΑ ΑΔΑΜΟΠΟΥΛΟΥ, Πολιτικές και κοινωνικές διαστάσεις του γλωσσικού ζητήματος στην Κωνσταντινούπολη ▫ ΛΗΔΑ ΠΑΠΑΣΤΕΦΑΝΑΚΗ, Οι μηχανικοί στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου ▫ ΓΙΑΝΝΗΣ ΠΑΠΑΚΟΝΔΥΛΗΣ, Μεταπολεμική αστική ανάπτυξη και ονομασθεσία οδών και πλατειών ▫ ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΝΤΑΝΙΚΑ, Η ανάγκη για διεργασία στον μουσουλμανικό πληθυσμό της Λαρίσας (1882-1898)

ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ

ΒΑΣΙΛΗΣ ΚΡΕΜΜΥΔΑΣ, *Αναγνώσιμος του Έλληνα, Ελληνική Νομαρχία*

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ ΚΑΙ ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ

ΘΩΔΩΡΟΣ ΘΩΔΩΡΟΥ, Οι χαμένες επιστολές του Κωνσταντίνου Σταμάτη προς τον Παναγιώτη Κοδρικά (1788-1794)

ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ

ΕΦΗ ΑΒΔΕΛΑ, «Μνημονικοί νόμοι» και ιστορικοί. Η ευρωπαϊκή εμπειρία ▫ ΣΤΡΑΤΗΣ ΜΠΟΥΡΝΑΖΟΣ, Η ιστορία, ο ιστορικός και ο δικαστής

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΕΣ

Χρ. Λούκος, Τ. Ε. Σιλαβενίτης, Κ. Λάππας, Ε. Γαλούρη, Γ. Κόκοινας, Σπ. Δημανόπουλος, Χρ. Αγγιαντώνη, Μ. Φέστας, Δ. Κουσουρής, Α. Μ. Σιχάνη, Μ. Χρ. Χατζηγιάννου, Χρ. Χατζηιωσήφ

35

ΑΘΗΝΑ 2016

Hayden White, Λογοτεχνική θεωρία και ιστορική συγγραφή, μετάφραση Γιώργος Πινακούλας, Επιμέλεια έκδοσης Υπεύθυνος σειράς: Βαγγέλης Γαλάνης, Τρίκαλα, εκδόσεις Επέκεινα, 2015

Άννα Μαρία Σιχάνη

doi: [10.12681/mnimon.20306](https://doi.org/10.12681/mnimon.20306)

Copyright © 2019, Μνήμων

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Σιχάνη Α. Μ. (2019). Hayden White, Λογοτεχνική θεωρία και ιστορική συγγραφή, μετάφραση Γιώργος Πινακούλας, Επιμέλεια έκδοσης Υπεύθυνος σειράς: Βαγγέλης Γαλάνης, Τρίκαλα, εκδόσεις Επέκεινα, 2015. *Μνήμων*, 35(35), 426–435. <https://doi.org/10.12681/mnimon.20306>

στα χρόνια της «ισχυρής Ελλάδας» και της κρίσης που ακολούθησε, τους (μας) προίκισε με πολύτιμες δεξιότητες διαχείρισης καταστάσεων έκτακτης ανάγκης, συλλογικής οργάνωσης και αλληλεπίδρασης σε ένα νέο πλαίσιο σχέσεων που διαμορφώνονταν αυτοσχεδιαστικά και πειραματικά, αλλά και με μια συλλογική υπερηφάνια για την υπεράσπιση μιας πραγματικής άμεσης και συμμετοχικής δημοκρατίας απέναντι στην αναδυόμενη μεταπολιτική συναίνεση της νεοφιλελεύθερης ενιαίας σκέψης. Μεταξύ των πολλών της συνεισφορών, η μελέτη του Δημήτρη Σκλαβενίτη έρχεται μετά από μια περίοδο υποχώρησης των μεταπολιτευτικών μηχανισμών μεταβίβασης της συλλογικής εμπειρίας (κομμάτων, οργανώσεων, σωματείων κλπ.) να καλύψει ένα κενό της ιστορικής μνήμης και να διαμορφώσει μια στέρεα πραγματολογική και μεθοδολογική βάση που μας επιτρέπει να εντάξουμε αυτήν την εμπειρία σε ευρύτερη ιστορική και διεθνική προοπτική.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΟΥΣΟΥΡΗΣ

Hayden White, Λογοτεχνική θεωρία και ιστορική συγγραφή, μετάφραση Γιώργος Πινακούλας, Επιμέλεια έκδοσης - Υπεύθυνος σειράς: Βαγγέλης Γαλάνης, Τρίκαλα, εκδόσεις Επέκεινα, 2015, 320 σ.

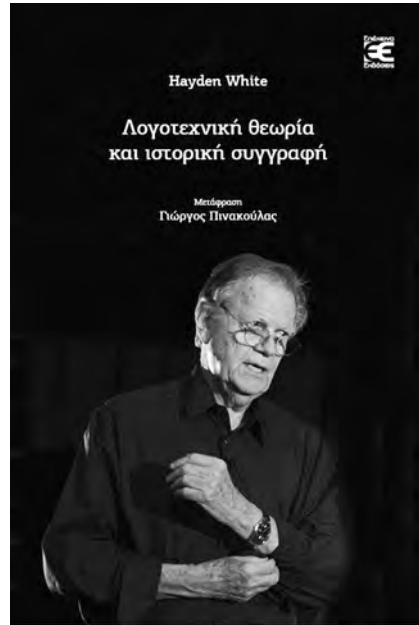
Ο Χέιντεν Ουάιτ και το έργο του δεν είναι άγνωστα στο ελληνικό κοινό. Ωστόσο, η γνωριμία του πολυγραφότατου Αμερικανού ιστορικού και θεωρητικού με την ελληνική επιστημονική κοινότητα είναι κυρίως διαμεσολαβημένη και, κατά συνέπεια, λίγο ανορθόδοξη, μιας και μέχρι σήμερα δεν διαθέταμε παρά μόνο σποραδικά κι αποσπασματικά τμήματα από το έργο του μεταφρασμένα στα ελληνικά.* Ακόμη κι αν αυτή η μεταφραστική καθυστέρηση δεν εμπόδισε ουσιαστικά Έλληνες –κυρίως ιστορικούς– ερευνητές κι ερευνήτριες της τελευταίας 20ετίας να συνομιλήσουν και να ωφεληθούν από τον ιστοριογραφικό (ανα)στοχασμό του Ουάιτ αλλά ούτε και τον ίδιο τον Ουάιτ να συμμετάσχει και να συζητήσει σε ιστοριογραφικό συνέδριο στην Αθήνα (2001),** ωστόσο, πιστεύω

* *Διανοητική Ιστορία. Όψεις μια σύγχρονης συζήτησης. Roger Chartier, Dominick La Capra, Hayden White, μεταφρ. Έφη Γαζή, Έλσα Κοντογιώργη, Γιώργος Κόκκινος, Εταιρεία Μελέτης Νέου Ελληνισμού-Μνήμων, 1996.* «Ιστορία και λογοτεχνία: Μια συνέντευξη του Χέιντεν Ουάιτ στην Αγγελική Σπυροπούλου», μετάφρ. Γιώργος Πινακούλας, *Ο αναγνώστης* <http://www.oanagnostis.gr/istoria-ke-logotechnia-mia-sinentefxi-tou-cheinten-ouait-stin-angeliki-spiropoulou/> [αρχική δημοσίευση στα αγγλικά στο *Synthesis* 8 (2015) <http://synthesis.enl.uoa.gr/history-and-contemporary-literature-8-2015/interview-with-hayden-white.html>]. Στην ελληνόγλωσση βιβλιογραφία για τον Ουάιτ προστέθηκε η πρόσφατη διδακτορική διατριβή της Αγγελικής Κουφού, *Ιστοριογραφικές εξελίξεις κατά το τελευταίο τέταρτο του 20ού αιώνα. Η προβληματική της γλωσσικής στροφής*, Αθήνα 2015 (Τμήμα Ιστορίας & Αρχαιολογίας, ΕΚΠΑ) <http://hdl.handle.net/10442/hedi/36333>.

** «Η ιστορία ανάμεσα στην αναστοχαστικότητα και την κριτική», διοργάνωση: περιοδικό *Ιστορεῖν/Historein*, Διεθνής Επιτροπή για την Ιστοριογραφία και τη Θεωρία της Ιστορίας και το Ιστορικό Αρχείο του Πανεπιστημίου Αθηνών, 30.10-1.11.2008.

πως αναμφισβήτητα στέρησε από την ελληνική κοινότητα μια συνθετική και συστηματική προσέγγιση ενός πρωτότυπου, πολυσχιδούς και διαρκώς εξελισσόμενου επιστημονικού έργου που παντρεύει κι αναθεωρεί επιστημολογικές παραδόσεις.

Η μεταφραστική αργοπορία γύρω από το έργο του Ουάιτ, πέρα από τη χρονική εγγύτητα και τη ρευστότητα ενός επιστημονικού έργου εν εξελίξει, πιστεύω πως εν μέρει συνεπικουρήθηκε και από μια σειρά ιδιωματισμών της ελληνικής επιστημονικής κοινότητας των ανθρωπιστικών επιστημών, όπως η παραδοσιακή –αν και τελευταία ολοένα συρρικνούμενη– αντίσταση στη θεωρία¹ στους κόλπους της εγχώριας ιστοριογραφικής σκέψης και παραγωγής (ή η ενίοτε ‘τυραννία της θεωρίας’ στον φιλολογικό χώρο) αλλά και η χαρακτηριστική εμμονή γύρω από τις επιστημονικές πειθαρχίες και η συνακόλουθη αδυναμία να ‘ταξινομηθεί’ εντός αυτού του τοπίου αποκλειστικά σε έναν και μόνο επιστημονικό κλάδο το έργο του Ουάιτ – είναι άραγε ιστορικός; είναι θεωρητικός της ιστοριογραφίας; κάνει διανοητική ιστορία ή μήπως λογοτεχνική και πολιτισμική κριτική;– (μια ‘απειθαρχία’ που άλλωστε κι ο ίδιος επέλεξε να διατηρήσει στην ακαδημαϊκή του πορεία, ξεκινώντας από τα τμήματα Ιστορίας, περνώντας σε θέσεις Συγκριτικής Λογοτεχνίας και Ρητορικής και ολοκληρώνοντας την καριέρα του στο τμήμα Ιστορίας της Συνείδησης στο Πανεπιστήμιο της Καλιφόρνια). Επιπλέον, η εργογραφική στρατηγική τού Ουάιτ –εξαιρουμένου του βιβλίου του *Metahistory. The Historical Imagination in Nineteenth-Century Europe* (1973) χάρη στο οποίο έγινε κυρίως διάσημος– να επιδοθεί, ακολουθώντας το παράδειγμα του Μονταίνιου, στον δοκιμακό λόγο προκειμένου να αναπτύξει τις επιστημονικές του θέσεις,² επιλογή που του επιτρέπει να ξαναδιατυπώνει και να ελέγχει προηγούμενά του επιχειρήματα, να επαναχρησιμοποιεί και να εξελίσσει άλλα, ενδεχομένως να αποτρέπει το μεταφραστικό κι εκδοτικό ενδια-

* Οι συγκεντρωτικοί τόμοι των δοκιμίων του Ουάιτ, τα οποία έχουν αρχικά είτε δημοσιευθεί σε περιοδικά ή είτε δοθεί ως διαλέξεις, αποτελούν και τους βασικούς τίτλους στην εργογραφία του: Hayden White, *Tropics of Discourse. Essays in Cultural Criticism* (Λονδίνο, Johns Hopkins UP), 1978· *The Content of the Form* (Baltimore, Johns Hopkins UP, 1987)· *Figural Realism: Studies in the Mimesis Effect* (Baltimore, Johns Hopkins UP, 1999)· *The Fiction of Narrative: Essays on History, Literature, and Theory, 1957-2007*, εκδ. Robert Doran (Baltimore, The Johns Hopkins UP, 2010)· *The Practical Past* (Evanston, Northwestern University Press, 2014).

φέρον εμπρός σε ένα φαινομενικά εκτενές, πληθωρικό, χωρίς την συγκροτητική ενότητα της μονογραφίας επιστημονικό έργο.

Ο Χέιντεν Ουάιτ εντάσσεται, μαζί με τους Paul Ricoeur και Dominick La Capra, σ' ένα κριτικό και διανοητικό κύμα που, από τη δεκαετία του 1970 κι εξής, άλλαξε ριζικά τη θεωρία και τη φιλοσοφία της ιστοριογραφίας, αντικαθιστώντας τα κοινωνιολογικά κι οικονομικά μοντέλα της παραδοσιακής (αλλά και της μαρξιστικής) ιστοριογραφίας με αναλυτικές κατηγορίες και προσεγγίσεις που αντλούν από τη σύγχρονη γλωσσολογία, τη λογοτεχνική κριτική και την κριτική θεωρία. Το κύμα αυτό συνδέεται οργανικά με ό,τι κωδικοποιήθηκε ως «ρητορική/γλωσσική στροφή» (rhetorical/linguistic turn)* στις ανθρωπιστικές επιστήμες και κυρίως στην ιστοριογραφική σκέψη και πρακτική – αν και ο ίδιος ο Ουάιτ φαίνεται να προτιμά τον όρο «λογοθετική στροφή» (discursive turn), υπογραμμίζοντας, έτσι, τη σημασία που έχουν στο έργο του οι πρακτικές, ηθικές, ιδεολογικές και πολιτικές διαστάσεις των λογοθετικών πρακτικών.** Συνοπτικά, αυτό που κυρίως κατάφερε η γλωσσική στροφή είναι όχι μόνο να προβληματοποιήσει τη φυσικότητα της γλώσσας αλλά κυρίως να την αναδείξει ως βασικό συντελεστή και ως εργαλείο για την κατανόηση και την ανάλυση της ανθρώπινης εμπειρίας και της πραγματικότητας σε πλείστα μεθοδολογικά παραδείγματα και γνωστικά εγχειρήματα, με την ιστοριογραφία μεταξύ αυτών, τα οποία έχουν το μεγαλύτερο ενδιαφέρον. Το έργο του Ουάιτ εντάσσεται, σχηματοποιεί μεθοδολογικά και προεκτείνει αναλυτικά το ενδιαφέρον αυτό για τους ρητορικούς τρόπους οργάνωσης της πραγματικότητας και της εμπειρίας, ανασύροντας και μελετώντας τη γλωσσική και λογοτεχνική δομή της ιστορικής αφήγησης, την πληθυντικότητα και την προθετικότητα στην αφηγηματική αναπαράσταση των γεγονότων, ελέγχοντας τη φύση της αντικειμενικής ιστορικής αλήθειας και συστήνοντας, εν τέλει, έναν υβριδικού τύπου ιστοριογραφικό μεταμοντερνισμό.

Η πρόσφατη έκδοση του βιβλίου *Λογοτεχνική Θεωρία και ιστορική συγγραφή* που περιλαμβάνει 7 δοκίμια του Χέιντεν Ουάιτ με την υποδειγματική μεταφραστική φροντίδα του Γιώργου Πινακούλα από τις Εκδόσεις Επέκεινα σηματοδοτεί μια πολυαναμενόμενη – αν και ετεροχρονισμένη – συστηματική συμβολή γύρω από το έργο του Ουάιτ στην ελληνική βιβλιογραφία. Τα επτά κείμενα που επιλέγονται και ανθολογούνται από τον μεταφραστή προέρχονται από τους 3 συγκεντρωτικούς τόμους του Ουάιτ, καλύπτουν ένα αρκετά μεγάλο τμήμα από το εύρος των ενδιαφερόντων και της εξέλιξης της σκέψης του Αμερικανού θεωρητικού και φιλοδοξούν να εξοικειώσουν το ελληνικό κοινό με αυτό. Η επιλογή μάλιστα των συγκεκριμένων κειμένων υπηρετεί μεν τη λογική μιας ενότητας με κύριες αναφορές σε ζητήματα, πρόσωπα αλλά και έργα – πέραν της ιστοριογραφικής θεωρίας και πράξης – από τη λογοτεχνική και κριτική θεωρία, αλλά κυρίως καταδεικνύει την κεντρική θέση που έχει στο μακρόπνοο θεωρητικό σχέδιο του Ουάιτ η «λογοτεχνικότητα

* Βλ. την ανθολογία του Richard Rorty (εκδ.), *The Linguistic Turn. Essays in Philosophical Method*, University of Chicago Press, 1967.

** Η. White, «The Ironic Poetics of Late Modernity» (an interview conducted in Athens by Angelica Koufou and Margarita Milioti, December 1999), *Historien* 2 (2000), σ. 183-200.

της ιστορικής συγγραφής και ο ρεαλισμός της λογοτεχνικής συγγραφής» (σ. 17).

Στην πρώτη μελέτη («Η αξία της αφηγηματικότητας»), ο Χέιντεν Ουάιτ συζητά για την αξία της αφηγηματικότητας στην αναπαράσταση πραγματικών συμβάντων. Ορίζοντας ως το κατεξοχήν πρόβλημα του ιστορικού το πώς θα μεταφράσει την ανθρώπινη γνώση και εμπειρία σε μια λογοθετική δομή νόηματος κι άρα θέτοντας την ιστοριογραφία ως το *par excellence* έδαφος για να στοχαστούμε πάνω στην αφηγηματικότητα, η ανάλυση του Ουάιτ εκκινεί από τις στρουκτουραλιστικές θέσεις των Jakobson, Benveniste, Genette, Todorov, Barthes γύρω από τα καθαρά γλωσσολογικής τάξης κριτήρια που διακρίνουν τον λόγο από το αφήγημα: η 'υποκειμενικότητα' του λόγου προκύπτει από την παρουσία του 'εγώ', ενώ η 'αντικειμενικότητα' του αφηγήματος ορίζεται από την απουσία κάθε αναφοράς στον αφηγητή, με τα συμβάντα να διηγούνται σχεδόν τα ίδια τον εαυτό τους. Ωστόσο, αντίθετα με τα φανταστικά συμβάντα της μυθοπλασίας, στον ιστορικό λόγο τα συμβάντα δεν μπορούν να μιλούν από μόνα τους: «τα συμβάντα συμβαίνουν, ενώ τα γεγονότα συγχροτούνται απ' τη γλωσσολογική περιγραφή», θα σημειώσει σε επόμενη μελέτη του (σ. 168). Ο Ουάιτ προτείνει πως είναι η/ο ιστορικός εκείνη/ος που καλείται να επιστρατεύσει μια σειρά από αφηγηματικούς τρόπους προκειμένου να επενδύσει τα ιστορικά συμβάντα με μια οργανωτική τάξη νόηματος που είναι πέρα από την απλή χρονική ακολουθία —κάτι πέρα από τα 'έτη Κυρίου' αλλά με την ίδια ρυθμιστική δύναμη στην ανθρώπινη συνείδηση— και που θα κάνει τον ιστορικό λόγο να διαφέρει από τα μη αφηγηματικά παραδείγματα ιστορικών απολόγων, όπως η χρονογραφία, το χρονικό, ή αυτό που ονομάζει «καθ' αυτό ιστορία». Μέσα από παραδείγματα ιστορικών, όπως οι Tocqueville, Huizinga, Braudel, που επέλεξαν να μην αφηγηματοποιήσουν την αναπαράσταση των συμβάντων στα ιστοριογραφικά τους πονήματα, αλλά και μεσαιωνικών χρονογραφιών και χρονικών που στερούνται μιας νομιμοποιητικής αφηγηματοποιούσας λύσης, ικανής να συγχροτήσει τα πραγματικά γεγονότα σε ένα ιστορικό αφήγημα, ο Ουάιτ καταφέρνει να καταδείξει την ειδική ποιότητα και την αξία της αφηγηματικής τάξης, που προσδίδει στα πραγματικά συμβάντα αρτιότητα, συνοχή, πληρότητα αλλά και 'ηθικοποιούν' τέλος.

Στη δεύτερη μελέτη («Ο 'δέκατος ένατος αιώνας' ως χρονότοπος»), ο Ουάιτ καταπιάνεται με τη μπαχτινική έννοια του «χρονότοπου» με αφορμή την ιστορική περίπτωση του 19ου αιώνα. Επεξεργασμένη κυρίως στο πεδίο της λογοτεχνίας, η έννοια του καλλιτεχνικού χρονότοπου προτείνεται από τον Μπαχτίν αρχικά ως μια μορφική και ειδολογική κατηγορία εντός του λογοτεχνικού συστήματος αλλά και γενικότερα ως ένα χρήσιμο εργαλείο πολιτισμικής και κοινωνικής ανάλυσης. Ξεπερνώντας τις έννοιες της κοσμοθεωρίας, της περιρρέουσας ατμόσφαιρας αλλά και της περιόδου, ο χρονότοπος στις ιστορικές σπουδές συστήνεται από τον Ουάιτ ως ένα είδος 'διανοητικού χάρτη', όπου επιτυγχάνεται ο συγκερασμός χρονικών, χωρικών, πολιτισμικών κατηγοριών, και, συνεπώς, λειτουργεί ως μια προγραμματικά διεπιστημονική, μεσαίας τάξεως μονάδα ιστορικής κατανόησης και έρευνας. Γιατί όμως ο Ουάιτ επιλέγει να συστήσει τον χρονότοπο ως μονάδα ιστορικής ανάλυσης ειδικά για τον 19ο αιώνα; Για τον Ουάιτ, η ριζοσπαστική πρόταση κι υιοθέτηση του χρονότοπου ως ενός νέου εργαλείου ιστορικής ανάλυσης

εγγράφεται –παράλληλα με την πρόταση του Barthes για το ‘κείμενο’ ως νέα κατηγορία έρευνας στις λογοτεχνικές σπουδές– στην καρδιά αυτού που σήμερα περιγράφουμε ως ‘πολιτισμική κριτική’ και στη μεταδομιστική κληρονομιά της, η οποία καλεί να «αλλάξουμε όχι μόνο τις στάσεις μας απέναντι στο αντικείμενο έρευνας –τον 19ο αιώνα– και σε σχέση με τους τρόπους ανάλυσης που έχουμε κληρονομήσει από εκείνη την εποχή [...] αλλά επίσης και σε σχέση με το συνολικό ζήτημα των θεωριών, μεθόδων και τρόπων αναπαράστασης που μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε σε μια έρευνα που ανήκει σε μας και στην εποχή μας τόσο ακριβώς όσο ανήκει και στον δέκατο ένατο αιώνα» (σ. 82-83).

Στο τρίτο μελέτημα («Αφήγημα, περιγραφή και τροπολογία στον Proust»), ο Ουάιτ εξηγεί τη σχέση ερμηνείας, περιγραφής και αφήγησης, χρησιμοποιώντας υποδειγματικά τα τροπολογικά σχήματα που έχει ήδη προτείνει στο έργο του *Metahistory*. Ο ερμηνευτικός λόγος συχνά χρησιμοποιεί αλλά και μοιάζει με την αφήγηση καθώς και οι δυο, αντίθετα με τον περιγραφικό ή τον εξηγητικό λόγο, ελέγχουν τη διάκριση μορφής και περιεχομένου, μιας και μεταχειρίζονται ένα ρεπερτόριο πιο κοντά σ’ αυτό της ρητορικής, με τροπικότητες σχηματισμού που επηρεάζουν καταλυτικά τη συσχέτιση γλωσσολογικών, ειδολογικών και εννοιακών επιπέδων του λόγου. Ο Ουάιτ χρησιμοποιεί μια κατά τα άλλα τυπική περιγραφική παύση ενός συντριβανιού από τον *Αναζητώντας τον χαμένο χρόνο* του Προυστ προκειμένου να ξεδιπλώσει μια χειρουργικής ακρίβειας τροπολογική ανάλυση ενός ερμηνευτικού λόγου: η σκηνή του συντριβανιού διαθέτει μετααφηγηματική ή μετα-ερμηνευτική λειτουργία, καθώς οι πολλαπλές περιγραφές της χυτεύονται σε διαφορετικούς τρόπους σχηματισμού και συνδέονται με άλλες σκηνές και θέματα στο κείμενο. Έτσι, η πλούσια περιγραφή-ως-αφήγηση, όπως την αποκαλεί ο Genette, ή καλύτερα το μοντέλο αυτό της πλούσιας αφηγηματικής ερμηνείας, αποδεικνύει, σύμφωνα με τον Ουάιτ, πέρα από τις δομικές ομοιότητες της ερμηνείας με την αφήγηση, ότι ο ερμηνευτικός λόγος διέπεται απ’ τις ίδιες μετασχηματιστικές αρχές που χορηγούν στα συμβάντα μιας αφήγησης μια σχηματική συνοχή της δομής ή των δομών της πλοκής, αρχές που δεν είναι άλλες από αυτές των τροπολογικών σχηματισμών.

Η τέταρτη εκτενής μελέτη («Λογοτεχνική θεωρία και ιστορική συγγραφή»), που δίνει και τον συνολικό τίτλο στην ανθολογία, με την πενταμερή της οργάνωση επιτρέπει στον Ουάιτ να συζητήσει συνθετικά κι αναλυτικά ένα από τα κεντρικά ζητήματα του έργου του: ποια είναι η σχέση του ιστορικού λόγου με το αφήγημα, με τις λογοθετικές και τροπολογικές δομές της γλώσσας. Αφετηρία της επιχειρηματολογίας του Ουάιτ είναι η διαπίστωση πως η λογοτεχνική θεωρία έχει επεξεργαστεί γόνιμα πορίσματα της σύγχρονης γλωσσολογίας και της σημειολογίας, με βάση τα οποία η έννοια της λογοθετικής δομής αντικαθιστά την παλαιότερη ιδέα του ύφους, επιτρέποντας έναν ακριβέστερο προσδιορισμό της σχέσης της μορφής και του περιεχομένου ενός κειμένου. Η γλώσσα για τον Ουάιτ δεν νοείται ποτέ ως «ένα σύνολο άδειων μορφών που περιμένουν να γεμίσουν με πραγματολογικό και εννοιολογικό περιεχόμενο ή να αποδοθούν σε αναφερόμενα που προϋπάρχουν στον κόσμο» (σ. 139)· δεν αναφέρεται αλλά περισσότερο κατασκευάζει την πραγματικότητα. Ιδωμένος από μια τέτοια προοπτική, ο ιστορικός λόγος όχι μόνο γίνεται αντιληπτός ως μια

ιδιαίτερη χρήση της γλώσσας, μέσα από την οποία διαμεσολαβείται η σχέση με το παρελθόν, αλλά κυρίως το ερμηνευτικό περιεχόμενό του δεν μπορεί να αποσπαστεί από τη λογοθετική του μορφή. Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο, ο Ουάιτ επικεντρώνει το ενδιαφέρον του στην 'αφανή περιοχή' μεταξύ της δραστηριότητας της ιστορικής έρευνας και της ίδιας της συγγραφής του ιστορικού λόγου, εκεί όπου ένα σύνολο από λογοθετικές πρακτικές και επιλογές δομών πλοκής μεταμορφώνουν και συγκροτούν τα χρονολογικά συμβάντα σε ιστορικό λόγο. Αυτό το ρεπερτόριο από γλωσσικές τροπολογικές δομές, κληροδοτημένες από τη ρητορική θεωρία (μεταφορά, μετωνυμία, συνεκδοχή, ειρωνεία), σε συνδυασμό με τους αρχετυπικούς (κατά Φράι) τύπους πλοκής (μυθιστορία, τραγωδία, κωμωδία, σάτιρα), μάς χρησιμεύει, σύμφωνα με τον Ουάιτ, μια αναθεωρημένη ταξινόμηση των ειδών ιστορικού λόγου ενώ την ίδια στιγμή επανεννοιοποιεί τα 'σημεία επαφής' του ιστορικής αφήγησης με τη λογοτεχνική μυθοπλασία.

Ο Ουάιτ, ωστόσο, δεν διστάζει να συζητήσει ανοιχτά και να απαντήσει στις ενστάσεις που εγείρει η τροπολογική θεωρία στους ιστοριογραφικούς κύκλους και που αφορούν από τον γλωσσολογικό ντετερμινισμό μέχρι τον μεταμοντερνιστικής καταβολής (υπερ)σχετικισμό του ιστορικού λόγου και τον κλονισμό του επιστημονικού γοήτρου του έργου του ιστορικού. Όπως παρατηρεί ο ίδιος, η φύση του αφηγήματος, ως λογοθετικού τρόπου του οποίου το περιεχόμενο είναι η μορφή του, βρίσκεται στην καρδιά αυτού που περιληπτικά αποκαλείται 'κρίση του ιστορισμού', δηλαδή του αναστοχασμού σχετικά με την ιστορική γνώση, τόσο στις διαμάχες της σύγχρονης ιστορικής θεωρίας όσο και στη διαμάχη εντός της σύγχρονης λογοτεχνικής θεωρίας για τη σχέση του λογοτεχνικού ρεαλισμού με τον μοντερνισμό.

Στην πέμπτη σε σειρά μελέτη του βιβλίου («Η θέση του Northrop Frye στις σύγχρονες πολιτισμικές σπουδές») ο Ουάιτ συζητά τη συμβολή του Νόρθροπ Φράι στις πολιτισμικές σπουδές, αποτίοντας «φόρο τιμής στην ευφυία του ως θεωρητικού της κουλτούρας κι ανανεωτή των ανθρωπιστικών σπουδών» (σ.189). Ο Ουάιτ νοιώθει μια στενή διανοητική κι επιστημονική συγγένεια με τις θέσεις του Φράι, κριτικού και θεωρητικού της λογοτεχνίας, ιδιαίτερα γνωστού για το έργο του *Ανατομία της Κριτικής*,* γύρω από τις έννοιες της εξέλιξης και της αλλαγής στο λογοτεχνικό πεδίο, ενώ ταυτόχρονα επιχειρεί να αποκαταστήσει με το δοκίμιο αυτό τη σταθερή αποδοκιμασία ορισμένων κριτικών προς την οπτική του Φράι ως βαθειά αϊστορική, στείρα φορμαλιστική και ντετερμινιστική. Για τον Ουάιτ, ο Φράι επιχειρεί και κατορθώνει να συστηματοποιήσει το λογοτεχνικό σύστημα αλλά και να ανανεώσει τον θεωρητικό και κριτικό λόγο γύρω από αυτό, προτείνοντας ένα κυκλικό μοντέλο για την ερμηνεία της αλλαγής των πολιτισμικών μορφών, όπου η πρόοδος συλλαμβάνεται ως μετάθεση (displacement), ανασυνδυασμός, αναδιάταξη ή αλλαγή της έντασης τρόπων, αρχέτυπων, γενών, συμβόλων. Το τυπολογικό αυτό μοντέλο της ιστορικής αλλαγής, βασισμένο στο σχήμα της προτύπωσης-εκπλήρωσης, όπου κάθε νέα περίοδος, κείμενο, δράση φαίνεται να εκπληρώνει ένα προηγούμενο σχήμα, στα μάτια του Ουάιτ, ακόμη

* Northrop Frye, *Ανατομία της κριτικής. Τέσσερα δοκίμια, μετάφραση-επιμέλεια Μαριζέτα Γεωργουλέα, επιμέλεια σειράς Δημήτρης Αρμάος, Αθήνα, Gutenberg, 1996.*

κι αν φαντάζει αϊστορικό καθώς ο Φράι φαίνεται να έχει όντως «πρόβλημα με την ιστορία» (σ. 203), εντέλει υμνεί και κατακυρώνει την, κατά Vico, 'γνώση του δημιουργού', την ανθρώπινη ελευθερία και δημιουργικότητα, ενώ επιτρέπει έναν καθαρά ιστορικό τρόπο ερμηνείας των διαδικασιών πολιτισμικής παραγωγής, υιοθετώντας μια, περισσότερο ιστορικά υπεύθυνη από τη βιολογική διαδοχή, γενεαλογική συγγένεια στις πολιτισμικές μορφές.

Η έκτη μελέτη που ανθολογείται («Η λογοτεχνική ιστορία του Auerbach») προτείνει μια περισσότερο ιστορικιστικά υποψιασμένη ανάγνωση της «Μίμησης» του Άουερμπαχ.* Στο μνημειώδες αυτό έργο λογοτεχνικής κριτικής και ιστορίας, ο Άουερμπαχ διατρέχει κείμενα από την κλασική αρχαιότητα μέχρι τον μοντερνισμό, συστήνοντας την ιστορία των μεταμορφώσεων του ρεαλισμού στη δυτική λογοτεχνία. Σύμφωνα με τον Ουάιτ, είναι μια τυπολογική δομή που διαπερνά στο ανάπτυγμά της την ιστορία του δυτικού λογοτεχνικού ρεαλισμού. Το σχήμα 'τύπος-εκπλήρωση' εξηγεί στο έργο του Άουερμπαχ τη γενεαλογική σχέση μεταξύ τόσο των κειμένων αλλά και των ιστορικών συμβάντων ως μια σχέση διαδοχικών οικειοποιήσεων, με τα ύστερα συμβάντα να εκλαμβάνονται ως εκπληρώσεις των πρότερων, συμβάλλοντας, έτσι, στην κατανόηση των συνταγματικών διαστάσεων του λογοτεχνικού γίγνεσθαι. Ωστόσο, για τον Ουάιτ η «Μίμηση» κατορθώνει όχι μόνο να ιστορικοποιεί υποδειγματικά τον δυτικό λογοτεχνικό ρεαλισμό αλλά ιστορικοποιεί και τον ίδιο τον ιστορικισμό στη δυτική σκέψη. Με κορυφαία στιγμή την ταυτόχρονη εμφάνιση του ρεαλισμού στα μυθιστορήματα του 19ου αιώνα με την ανάδειξη ιστορικιστικής σκέψης στη Γερμανία των αρχών του 19ου αιώνα, ο Ουάιτ συμπεραίνει πως, εν τέλει, το στοίχημα και η αγωνία της Δυτικής λογοτεχνίας ήταν στη βάση τους βαθειά ιστορικιστικά: πώς να δούμε το παρόν, την κοινωνική πραγματικότητα υπό το πρίσμα της ιστορίας. Ρεαλισμός και ιστορικισμός, λοιπόν, είναι οι δύο όψεις του ίδιου νομίσματος της Δυτικής λογοτεχνίας στο ανάπτυγμά της. Η ιστορία της εικόνας της πραγματικότητας στη Δυτική λογοτεχνία μαζί και η πίστη του Άουερμπαχ σε μια ενιαία και συνεκτική 'δυτική ιστορία' είναι ένα έξοχο παράδειγμα ενός σαφώς μοντερνιστικού ιστορικιστικού βλέμματος στη λογοτεχνική ιστορία.

Στο έβδομο και τελευταίο δοκίμιο της συλλογής («Ενοχος Ιστορίας; Η μακρά διάρκεια του Paul Ricoeur»), ο Ουάιτ καταθέτει μια εξαιρετική περιδιάβαση στον φιλοσοφικό στοχασμό του Πώλ Ρικέρ γύρω από την ιστορία και την ιστοριογραφία. Μέσα από ένα 'γαργαντουικό', όπως το χαρακτηρίζει ο Ουάιτ, επιστημονικό έργο, ο Γάλλος στοχαστής, έχοντας ως σημείο εκκίνησης την εξέταση της σύνδεσης ιστορίας και μνήμης, επιχειρεί να συστήσει ένα πρόγραμμα επιστημολογικής ανανέωσης για την ιστοριογραφία: «προσπάθησε να μεταμορφώσει την 'ιστορία' σ' έναν ειδικό κλάδο, ο οποίος, αν κατανοηθεί σωστά, μπορεί να δώσει απαντήσεις στα μεγάλα υπαρξιακά ερωτήματα που εγείρονται με την έλευση αυτού το οποίο αποκαλεί ('νεωτερικότητά 'μας')» (σ. 250). Όχι τόσο ακυρώνοντας την αξία αλλά μάλλον ελέγχοντας την επάρκεια της εργασίας των 'ιστορικών πεζικάριων', όσων, δηλαδή, προσηλωμένοι στο

* Erich Auerbach, *Μίμησις. Η εικόνα της πραγματικότητας στη Δυτική λογοτεχνία*, μετάφρ. Λευτέρης Αναγνώστου, Αθήνα, ΜΙΕΤ, 2005.

παρελθόν, αναζητούν τεκμήρια κι αποδείξεις που θα νομιμοποιήσουν επιστημονικά αλλά ταυτόχρονα θα περιορίσουν το ιστοριογραφικό τους βλέμμα στο παρελθόν, ο Ρικέρ συστήνει τη μνήμη (μαζί και τη λήθη) ως τη βάση της ιστορικής συνείδησης κι ως την ιστοριογραφική εκείνη ματιά που θα 'αγκαλιάσει' και το παρόν και το μέλλον ως όψεις της ιστορικής διαδικασίας. Είναι η μνήμη εκείνη που, σε αντίθεση με τη μέριμνα της ιστορίας γύρω από την αλήθεια του παρελθόντος, μετρά την 'αντοχή' του παρελθόντος στο παρόν και στο μέλλον, και επιχειρεί να ξεδιαλύνει τι οφείλουμε να θυμόμαστε, τι μπορούμε δικαιολογημένα να ξεχάσουμε, και τι πρέπει να συγχωρήσουμε. Στην κατεύθυνση αυτή, ο Ρικέρ προτείνει πως η κοινωνική αποστολή του ιστορικού είναι όχι τόσο οι τελεσιδικές αποφάσεις αλλά περισσότερο η διχογνωμία (dissensus), ν' αναβάλλει, δηλαδή, διαρκώς τις κρίσεις και τα συμπεράσματα, να θέτει ερωτήματα γύρω από τα γεγονότα του παρελθόντος, να αφήνει διαρκώς ανοιχτές για αναθεώρηση ή συμπλήρωση τις ιστορικές του υποθέσεις και μελέτες. Τέλος, μια καίρια συμβολή του Ρικέρ στην ιστοριογραφική σκέψη και πρακτική εντοπίζεται στο γεγονός ότι ξανασυζητά την έννοια της ιστορικότητας, τι σημαίνει δηλαδή να είναι κανείς εντός της ιστορίας, ποια είναι η αίσθηση του χρόνου και της εποχικότητας – στην κατεύθυνση αυτή αναθεωρεί και τη σχέση του (μοντερνιστικού) μοντερνισμού με το παρελθόν.

Στα δοκίμιά του, ο Χέιντεν Ουάιτ όχι μόνο επιχειρεί να εξηγήσει πώς οι τροπικότητες του λόγου επηρεάζουν την εικόνα για το παρελθόν, αλλά την ίδια στιγμή δοκιμάζει κι ο ίδιος την διεκυστίνδα αυτή μεταξύ ρητορικής κι ερμηνείας, μιλώντας για τον ιστορικό λόγο με έναν τρόπο που δεν θυμίζει τον τυπικό λόγο ενός ιστορικού: όχι μόνο διεκδικεί τον τίτλο του «πρώτου ακαδημαϊκού δοκιμογράφου του καιρού μας»* αλλά και η γραφή του είναι σχεδόν λογοτεχνική, μιας και επενδύει το λόγο του με ρητορικά σχήματα ακόμη και με αμιγώς λογοτεχνικές δομές, όπως πχ. με το 'στάλσιμο' (envoi) από το μετρικό σχήμα του сонέτου, στο τελευταίο κείμενο του παρόντος τόμου. Ο τρόπος που γράφει είναι πυκνός, συχνά δύστροπος, σύνθετος αλλά ταυτόχρονα συναρπαστικός και χειμαρρώδης, καθιστώντας τα κείμενά του μικρούς αναγνωστικούς –πόσο μάλλον μεταφραστικούς– άθλους. Στα γραπτά του εντοπίζει κανείς όχι μόνο τις επιστημονικές του οφειλές αλλά και τις (συχνά απροσδόκητες) διανοητικές γειτνιάσεις και συγγένειες του Αμερικάνου κριτικού καθώς και τις αναγνωστικές του προτιμήσεις: δεν διστάζει να αφιερώσει ολόκληρα δοκίμια συζητώντας για το έργο των Άουεμππαχ, Φράι, Ρικέρ, αλλά και Φουκώ, Droysen, Jameson, ενώ, προκειμένου να εξηγήσει τις θεωρητικές του θέσεις, επιστρατεύει κι αναλύει παραδείγματα από ιστοριογραφικά αλλά και λογοτεχνικά κείμενα, από τον Ρίχερο της Ρενς στον Tocqueville και τον Huizinga, κι από τον Προυστ στον Ροθ και τον Μπάνβιλ.

Η απόδοση στα ελληνικά των επτά δοκιμίων του Ουάιτ που έχουμε στα χέρια μας συνιστά από μόνη της ένα εργώδες μεταφραστικό εγχείρημα, από αυτά που έχει συνηθίσει να αναλαμβάνει ο Γιώργος Πινακούλας, μετά τη μετάφραση

* Richard T. Vann, «The Reception of Hayden White», *History and Theory* 37/2 (Μάιος 1998), σ. 143-161: 144.

από τα ρωσικά του έργου του Μπαχτίν.* Ο Πινακούλας όχι μόνο κατορθώνει να εξελληνίσει εύστοχα πλήθος δυσκολιών του αγγλικού κειμένου και να μεταφράσει (ή να βελτιώσει τις μεταφράσεις από) πολύγλωσσα παραθέματα που αφειδώς χρησιμοποιεί ο Ουάιτ, αλλά μαζί με τις επεξηγηματικές σημειώσεις, που συνοδεύουν το πυκνό σε ετεροαναφορές κείμενο του Ουάιτ, με το γλωσσάρι με την ελληνική απόδοση των ξένων όρων και με τα ευρητήρια ονομάτων και όρων, συστηματοποιεί υποδειγματικά τον τρόπο δεξίωσης ξένων απαιτητικών θεωρητικών κειμένων στην ελληνική βιβλιογραφία.

Μέσα από τα μελετήματα του Ουάιτ που περιλαμβάνονται στην πρόσφατη αυτή ελληνική έκδοση γίνεται σαφές, σήμερα, 40 σχεδόν χρόνια μετά το πρώτο βιβλίο του, πως η σκέψη και το έργο του είναι πολλά παραπάνω από μια απάντηση στη διαμάχη λογοτεχνίας-ιστορίας: όπως εύστοχα το θέτει κι ο ίδιος στην εισαγωγή του τόμου, στόχος του είναι να αποδείξει («το ‘συνανήκειν’ των αντίστοιχων τεχνικών τους») (σ. 18). Εν τέλει, όμως, το πρόγραμμα του Ουάιτ δεν συστήνεται ούτε μόνο ως ένας εκτεταμένος προβληματισμός πάνω στη σχέση του λογοτεχνικού και του ιστορικού λόγου, αλλά καταλήγει να αναζωογονεί τις αντίστοιχες επιστημονικές παραδόσεις και τις πρακτικές τους.

Ακόμη κι αν το τμήμα της λογοτεχνικής θεωρίας με το οποίο συνομιλεί το έργο του Ουάιτ αφορά περισσότερο σ’ αυτό του γαλλικού δομισμού, η καίρια (επαν)εμφάνιση της λογοτεχνικής θεωρίας και κριτικής καθώς και της ίδιας της λογοτεχνίας στον κριτικό λόγο άλλων επιστημολογικών παραδόσεων, δείχνει πως, ακόμη κι (όταν) η λογοτεχνία κι ο κλάδος που την θεραπεύει βρίσκεται σε κίνδυνο,** οι θεωρητικές θέσεις γύρω από τη φύση της κειμενικότητας και οι αφηγηματικές τροπικότητες λειτουργούν ως υπερ-λογοτεχνικές αναλυτικές κατηγορίες που συνεχίζουν να επηρεάζουν γόνιμα και άλλα πεδία. Επιπλέον, η επιλογή του Ουάιτ να χρησιμοποιήσει παραδειγματικά τον λογοτεχνικό ρεαλισμό και τον (μετα)μοντερνισμό αλλά και τη λογοτεχνική ιστορία στο ανάπτυγμά της προκειμένου να συζητήσει αντίστοιχα τις έννοιες των ρητορικών τρόπων αναπαράστασης της πραγματικότητας και της τυπολογικής εξέλιξης/αλλαγής των πολιτισμικών μορφών κληροδοτεί τόσο μια ιστορικοιστική οπτική στη μελέτη των (λογοτεχνικών) κειμένων (που επικοινωνεί με την ‘ιστορική ποιητική’ του Νέου Ιστορισμού)*** όσο και μια κριτική ματιά στη γραμμικότητα της λογοτεχνικής ιστορίας.

Από την άλλη, το έργο του Ουάιτ αναμφίβολα άλλαξε το ιστοριογραφικό τοπίο κυρίως γιατί ριζοσπαστικοποιεί την ιστοριογραφική πρακτική, αναδεικνύοντας την εγγενή δημιουργική διάσταση τόσο των ιστορικών πηγών αλλά κυρίως της ίδιας της ιστορικής αφήγησης. Η θεωρία του Ουάιτ δεν αποσκοπεί να κλείσει την ιστορία σε κάποιου είδους ‘στρουκτουραλιστική φυλακή της γλώσσας’ (Jakobson), ούτε να επιβάλλει κάποιου είδους ιεραρχική αξιολόγηση

* Mikhail Bakhtin, *Δοκίμια ποιητικής*, μετάφρ. Γιώργος Πινακούλας, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 2014.

** Τσβετάν Τοντορόφ, *Η λογοτεχνία σε κίνδυνο*, εισαγωγή Νάσος Βαγενάς, μετάφρ. Χρύσα Βαγενά, Εκδόσεις Πόλις, 2014.

*** Hayden White, «New Historicism: A comment», Door Harold Aram Veaser (εκδ.), *The New Historicism*, Routledge 1989, σ. 293-301.

μεταξύ λογοτεχνίας και ιστορίας αλλά περισσότερο να μας βοηθήσει να αντιληφθούμε τη φύση και τη λειτουργία των ρητορικών τρόπων που δομούν τον ιστορικό λόγο, μαζί και τα ιδεολογικά και πολιτικά κίνητρα πίσω από την επιλογή τους.* Εισάγοντας, λοιπόν, μια υποψία γύρω από τη γλώσσα και τη γραμματική της αφήγησης, εγκαθιδρύει μια γόνιμη επιστημολογική ένταση στο πεδίο του θεωρητικού και μεθοδολογικού στοχασμού γύρω από την ιστορία αλλά και μια κριτική στάση γύρω από την ηθική και την επάρκεια της ιστορικής ερμηνείας: 'Τί είναι άραγε η ιστορία, δημιουργική τέχνη ή αντικειμενική επιστήμη;', 'πόσο ρεαλιστικό είναι το περιεχόμενο του (εκάστοτε) ιστορικού λόγου, αν είναι εν τέλει μια από τις πολλές αφηγηματικές επιλογές;', 'είναι όλες οι ιστορικές αφηγήσεις νόμιμες;', 'είναι δυνατή η ιστορική αφήγηση για όλα τα ιστορικά συμβάντα, ακόμη και για τα πιο οριακά, όπως πχ. το Ολοκαύτωμα;'.¹

Σ' αυτή, λοιπόν, την κατεύθυνση, η ανθολογία *Λογοτεχνική θεωρία και ιστορική συγγραφή* σηματοδοτεί έναν σημαντικό σταθμό καθώς εμπλουτίζει την ελληνόγλωσση βιβλιογραφία με ορισμένα από τα κομβικά κείμενα του Χέιντεν Ουάιτ. Η επιλογή των συγκεκριμένων κειμένων, πέρα από τη συνεκτική προβληματική τους και το γεγονός ότι συνιστούν δείγματα της διεπιστημονικής και συνθετικής σκέψης του Ουάιτ, αποδεικνύεται ιδιαίτερα εύστοχη, καθώς σ' αυτά ο Ουάιτ εξηγεί κι αναλύει εις βάθος τις αφετηριακές του θέσεις γύρω από την αφηγηματικότητα, τις τροπολογικές δομές της γλώσσας και το τυπολογικό μοντέλο ανάληψης της ιστορικής εξέλιξης, θέσεις πάνω στις οποίες αναπτύσσει κι εξελίσσει το σύνολο του αναθεωρητικού του προγράμματος. Έτσι, αν και πολλοί από εμάς θα περιμέναμε από τους πρώτους τίτλους στην ελληνόγλωσση παρουσία του Ουάιτ να είναι το μνημειώδες βιβλίο του *Metahistory*, η κυκλοφορία του τόμου *Λογοτεχνική θεωρία και ιστορική συγγραφή*, με 7 δοκίμια γραμμένα με διαφορετικά ερεθίσματα και στόχευση, πιστεύω πως κατορθώνει να λειτουργήσει ως μια καίρια εισαγωγή στο επιστημονικό πρόγραμμα του Ουάιτ, χορηγώντας παράλληλα και μια συνολική εποπτεία κι αίσθηση του έργου του, χωρίς αυτό να αναιρεί την ανάγκη και άλλων ελληνικών μεταφράσεων από την εκτενή και σημαντική εργογραφία του Αμερικανού θεωρητικού.

ANNA ΜΑΡΙΑ ΣΙΧΑΝΗ

Olga Katsiardi-Hering, Maria A. Stassinopoulou (επιμ.), *Across the Danube. Southeastern Europeans and Their Travelling Identities (17th-19th c.)*, Leiden, Boston, Brill, 2017 [Studies in Global Social History, volume 27 / Studies in Global Migration History, volume 9]

Η Όλγα Κατσιαρδή Hering και η Μαρία Στασινοπούλου επιμελήθηκαν έναν πολύ αξιόλογο και καλαίσθητο τόμο με διαγράμματα, χάρτες και φωτογραφίες που πλαισιώνουν 10 μελέτες, στη σειρά *Studies in Global Migration History* του εκδοτικού οίκου Brill, την οποία συντονίζει ο ιστορικός της μετανάστευσης

* Kuisma Korhonen, «The History/Literature Debate», Kuisma Korhonen (εκδ.), *Tropes for the Past: Hayden White and the History/literature Debate*, Rodopi 2006, σ. 9-20: 13.